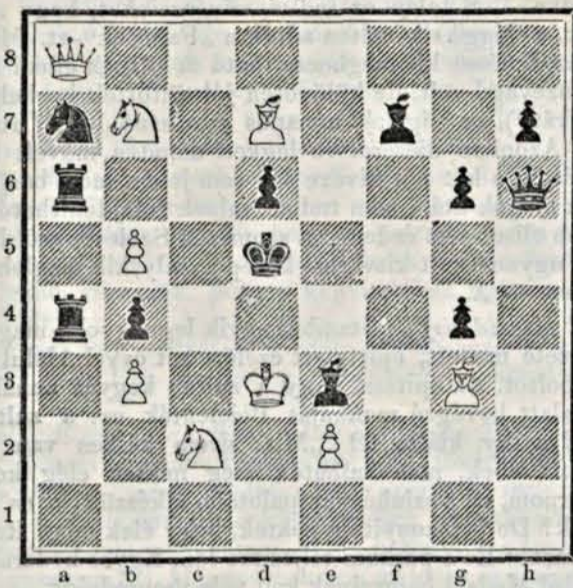

SAKKJÁTÉK.

30-ik sz. feladvány. — Cselkó Györgytől (Pesten).

Sötét.

Világos.

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

14-ik sz. játszma. — Olasz megnyitás.

CSERESNYÉS I. és ZÁRY Zs. között. — Pesten, 1861. május 5-kén.

Világos (Cseresnyés).	Sötét (Záry).	Világos (Cseresnyés).	Sötét (Záry).
1) e2-e4	e7-e5	13) K g1-f2:	F e8-f5
2) H g1-f3	H b8-c6	14) V d1-f3	F f5-g6
3) F f1-e4	F f8-e5	15) K f2-g1	H e6-e5
4) 0-0	H g8-f6	16) V f3-b7:	B a8-b8
5) d2-d4	e5-d4:	17) V b7-a7:	B b8-b2:
6) e4-e5	d7-d5	A következő lépések mindkét részről különösen figyelemre méltók.	
7) e5-f6:	d5-c4:	18) H b1-a3	V d8-d5
8) B f1-e1†	K e8-f8	19) B e1-e2	V d5-b7
Ha Sötét F e8-e6 s a rákövetkező 9) H f3-g5 húzásra V d8-d5-tel felel: 10) H b1-c3 sikerrel következik.			
9) F e1-g5	g7-f6:	20) V a7-d4	V b7-b6
10) F g5-h6†	K f8-g8	21) B e2-b2:	V b6-d4:†
11) H f3-d4:	F e5-d4:	22) c3-d4:	H e5-c6
12) c2-c3	F d4-f2:†	23) B b2-b8†	H c6-b8:

A 75-ik sz. feladvány megfejtése.

(Oláh Miklóstól.)

Világos.	Sötét.
1) H e2-e3	F f2-e3:
2) H d3-c5	F e3-c5:
3) B b7-a7†	F e5-a7:
4) F b1 e4†	

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Pesten: báró Balassa István, Cselkó György. — Lessen: báró Meszéna István. — Szent-Mihályon: Szalay Sándor. — Bécsben: Gold Samu. — B.-Keresztúron: Olesváry Imre. — Gy.-Fehérvárott: Horváth Lajos. — Poroszlón: Nyilas Alajos. — B.-Ujvároson: Kovács Lajos. — Jánosiban: Keszler István. — S.-Patakon: Szivos Mihály. — Kis-Kürtősen: Csemiczky Károly. — Parabutyban: Rothfeld József.

Rövid értesítések. Jánosi: Keszler I. A 74. sz. feladv. ön által beküldött megfejtése hibátlan. — Pest: b. B. I. A helyes megfejtést kaptuk.

Helyes igazítás. A múlt számunkban megjelent 79. sz. feladványba zavart okozó sajtóhiba csúszott be. Sietünk a kijavítással.

A d5 koczkán álló ♖ helyébe ♘ állítandó.

Színházi napló.

Péntek, jun. 28. „Tartuffe.“ Vigjáték 5 felv. Irta Molière. A mily jeles a jelen vigjáték, épen oly jeles személyesítője van színházunknál a czimszerepek; Tóth József úgy adja azt, mintha Molière egyenesen őt választotta volna mintaképül, midőn a képmutatók nagymesterét megírta. Csak egy észrevételünk van ismét: ne markirozzon oly erősen a csábítási jelenetnél.

Szombat, jun. 29. Willmers Rudolf hangversenye. Ezt megelőzte: „Ma anyámnál ebédelek.“ Vigjáték 1 felv. A hangversenyző művészről ezuttal két szempontból kell szólnunk: először úgy, mint zongoravirtuozról, és e tekintetben csak a legnagyobb elismerésünket nyilváníthatjuk; másodsor mint zeneszerzőről, még pedig részben mint magyar zeneszerzőről, és e tekintetben is sok dicséretet mondhatunk róla, bár mint ilyen, tagadhatlanul alantabb áll. Willmers több darabot adott elő, nevezetesen egy dallamteljes symphoniai hangversenyműt, egy magyar ábrándot, „Silphide“ című tanul-

mányát és „Csalogány“ című orosz dal saját szerzeményű átíratát; de legtöbb érdekléssel vártuk „Hunnia“ című nagy zeneszerzeményét, melyet a lapok többször emlegettek, s melyet most az egész zenekar Willmers igazgatása mellett adott elő. A „Hunnia“ magyar zenemű volna, legalább szerző olyannak akarta írni, de megvalljuk, sok idegent találtunk benne; nem is csekély feladat az, valamely nemzet zenéjét annyira sajátunkká tennünk, hogy azon ama nemzet sajátosságait, jellemét, gondolkodásmódját s egész lelkületét hiven kifejezhessük. Egyébiránt, ha a „Hunnia“ nem is egészen magyaros, de mindenesetre erőteljes, változatos és sok költői részlettel bír. A zenemű végébe a Rákóczy-induló és a Szózat elég szerencsésen van beszöve. Willmers számos tapsban és kihívásban részesült; meg is érdemelte. Kivüle még közreműködtek: Jókainé, ki Jókai „Petőfi-keresők“ című költeményét szavalta, Voggenhuber Vilma a „Klapka-induló“ és Markovics Ilka Kovács Endre egy új magyar szerzeményét énekelte. Az elismerő tapsokból mindnyájuknak kijutott. A hangverseny tiszta jövedelme a Petőfi-szoborra szenteltetik.

Vasárnap, jun. 30. Másodsor: „Pelekei notárius.“ Vigjáték 4 felv. Hétfő, jul. 1. „Londoni arslánok.“ Vigjáték 5 felv. A közönség e rég nem látott, jó kedvű angol bohósággal igen jól mulatott. Priell Cornelia, Lendvai és Tóth József voltak az est hősei.

Kedd, jul. 2. Stéger Ferencz első föllépteül: „Lammermoori Lucia.“ Opera 3 felv. Irta Donizetti. Stéger még mindig a régi kitünő énekes; ezuttal is, kivált a második felvonásban nagy hatással énekel. Közönség szép számmal.

Szerda, jul. 3. „Országgyűlési szálás.“ Eredeti vigjáték, 4 felv. Vahot Imrétől.

Csütörtök, jul. 4. „Gizella.“ Ballet. „A tiszaháti libácska.“ Vigjáték 1 felv.

Szerkesztői mondanivaló.

5693. **Belényes.** P. J. Tiszteljük a 8 évi bűséget és kitértést s reméljük, hogy ezután is rá fog ön néha pillantani régi kedvenczére, habár csak titkon is. — A cikket közölni szándékozunk. Hanem egyre kérjük, ne nehezítse ön a betűfalók mesterségét, azaz: ne írjon vörös tintával — a szerkesztő szedők szemkárprátatása érdekében.

5694. **Beregszász.** D. E. A kívánt számokkal, fájdalom, nem szolgálhatunk.

5695. **Óláhfalva.** D. L. Üdvözöljük a „régí verunkost“ s fáradság nem tudó buzgalmaért fogadjuk szíves köszönetünket. A megbízásokat kiadóhivatalunk pontosan teljesítette.

5696. **Eleds.** Lugosi. Az ön által is kedvelt tárgyban az erdészetet illetőleg igen sok cikk érkezik hozzánk. Örömmel látjuk az érdeklődést e részben s ez is tanúsítaná a szakközönség szükségét. Csupán annyit kell önszives figyelmébe ajánlanunk, hogy lapunknak különféle közlemények által igénybe vett tere különféle tárgyak között oszlik meg. Sok jeles cikk csak a tér korlátai miatt vonul háttérbe. Azért az ügyről nem feledkezünk meg s a mint lehet, toljuk előre, míg erőteljesen a maga lábára állhat. „Magyar erdészeti szaklap!“ ez kell önöknek. S miért is ne támadhatna már ez is?

5697. **Besztercze.** Egy többek nevében. Megtörtént eddig is, a P. U.-ban, a menynyire a tér engedte. Reméljük, jövőre még többet fog lehetni tennünk e tekintetben.

5698. **B. Gy.-nak Keeskenetén.** A kérdéses tárgy iránt még nem adhatunk határozott választ, de reméljük, hogy Pesten kapható lesz. Egyébiránt ráérünk vele akkor is, ha majd találkozzunk.

5699. **Sz. János.** Sch. Gy. A hrussói fenyves erdőben Tropper József korvadász által talált régi sarkantyut vettük, s obajtása szerint átszolgáltattuk a nemz. Muzéumnak.

5700. **Versecz.** K. M. Az ajánlatot szívesen fogadjuk. A példány meg van rendelve.

5701. **Debreczen.** B. K. A tihányi sóstó rajzát munkába adtuk.

5702. **Daróc.** K. J. A megbízások teljesítve. A folytatást köszönjük.

HETI NAPTÁR.

Hó-és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	◉ Nap-kelet nyug.	◐ Nap-nyug. kelet	Izraelit. naptár	☾ Hold-kelet nyug.
Julius						
7 Vasár.	F 7 Vilibald	F 6 Pul.	25 A 2 Feb.	4 12 7 56 29	4 13 7 56	1 AbBjt 4 22 8 3
8 Hétfő	Kilián püsp.	Kil. Deli	26 Dávid	4 13 7 56	1 AbBjt 4 22 8 3	5 36 8 42
9 Kedd	Lukreczia sz.	Anatolia	27 Pét. bójt	4 15 7 55 2	2 (hal.m.) 4 16 7 55 3	6 51 9 7
10 Szerda	Amália szűz	Fcl. 7 fl	28 Czryill	4 16 7 55 3	4 16 7 55 4	8 7 9 29
11 Csütör.	Pius pápa	Eleonor.	29 Pét. Pál	4 16 7 55 4	4 17 7 54 5	9 24 9 50
12 Péntek	Henrik cs.	Nábor	30 12 Apost.	4 17 7 54 5	5 Eszter 4 18 7 53	10 41 10 10
13 Szomb.	Margit szűz	Marg. J.	1 Julius	4 18 7 53	6 43. S.	10 41 10 10

Holdnegyed: ● Ujhold 8-án 3 óra 28 perczkor reggel.

TARTALOM.

Zápolya János király (arckép). Kövér Mihály. — Aratáskor. Börzöli Gábor. — Egyes kiszakasztott lapok a történet könyvéből. VI. Papp Zsigmond. — II. Lajos király holttestének feltalálása a mohácsi csataterén (képpel). — A kalocsai főgymnasium (képpel). — Gévai. — Hogyan támadt és miből áll a mi földünk? — A csornai honvédmű (rajzzal). — Egyveleg. — Tárház: Egy vitéz hazánkba megtiszteltetés. — Irodalom és művészet. Ipar, gazdaság, kereskedés. Közintézetek, egyletek. Mi újság? Adakozás. Segédelem-kérés. Sakkjáték. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

Felölös szerkesztő Pákh Albert: (lak. magyar-utca 1. sz.)

28-ik szám.

8 Nyolczadik évi folyam.

Pest, julius 14-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedében 1 1/2 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. ujpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 3. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: magyar-utca 1. szám.)

Ricasoli.

Báró Ricasoli az, kit Viktor Emánuel azon kitünő megtisztetésben részesített, hogy tanácsában Cavour grófhelyét foglalja el, mint olyan, ki jeles elmethetiségi és elismert képességeinél fogva a közvélemény által már régebben jelöltetett ki arra, hogy a dicsőült nagy államférfiúval Olaszország függetlensége és egysege nagy munkájában közreműködjék.

Rendkívüli tehetségei a toskánai ügyek vezetése alkalmával nyilvánultak először nemzete előtt. Az újabb parlamenti vitákban felsőbbsege mindenkinek feltűnt, leginkább pedig a kabinet főnökének, ki azonnal átlátta, hogy ily embernek második helyet nem ajánlhat.

Önkéntlenül támad bennünk a vágy, e két államférfiú összehasonlítására. Daczára több nevezetes eltérésnek, a közöttök létező számos analogiák folytán, a lényeges pontokban megegyeztek. — Származásuk, neveltetésük, körülményeik, czélok, buzgóságuk és kitértásük nagy-szerű feladatainak folytatásában egyenlő vala. És még azon különös sorsban is osztoztak, hogy mindketten népszerűtlenségből emelkedtek a közbecsülés legmagasabb fokára.

Köztudomás szerint Bettino Ricasoli, Toskana egyik legrégebb és legnemesebb családjainak ivadéka.

Javításai a mezoi-gazdaszat terén, mint szintén irományai a szőlő, olaj- és eperfák helyes tenyésztési módjáról, még Firenzében alapíták meg a báró híré. A párisi világiállításon Chianti boraiért érdempénzt és a becsületlegio keresztjét nyere el. — Ő is azonban, mint Cavour, midőn nagyszerű vállalatok által öregbíté saját örökölt birtokai értékét, és vagyonsitá a

földjein élő bérlő gazdákat, gondolataiban e reformokat az általános előhaladással kapcsolá egybe. — Összeköttetései honának mind belföldön, mind számüzetésben élő férfiai legjobbjával, nem kevésbé buzditák őt ernyedetlen munkálkodásra és a politikai tudományok különböző ágának tanulmányozására.

Szabadelvü, de egyszersmind konservatív. — 1847-ben, mint Cavourt Károly Albertnél, úgy látjuk őt a toskánai nagyherczegnél egy emlékiratot benyújtani, melyben administratív és municipalis intézményeket és a honi papságot illető reform-javaslatokat terjeszt elő; merész szavakkal irván le az utóbbiaknak tudatlanságát és retrograd hajlamait.

Emlékiratának nyilvánosságra tétele után rögtön kineveztetett mint gonfaloniere, Firenzében. Ez időpontban még bizott Olaszország akkori reformatori fejlődelmében: Leopold és IX. Piusban; de szintén akkor Piemont kezdé figyelmét magára vonni, hova diplomatikai missioban küldetett Károly Albert személyéhez. — Innen azon meggyőződéssel tért vissza, hogy legnagyobb fontosságú dolog, fejedelmét az olasz nemzeti mozgalomba belesodorni. Hiedelme anynyira ment, miszerint a köztársasági kormánynak megbuktával, melytől ő közremunkálását határozottan megtagadta volt, a végrehajto bizottmányban teljes erejével oda dolgozott, hogy a nagyherczeg székébe visszahelyeztessék, de ezen visszahelyezését alkotmányadástól föltéttelezé. Hogy ezt Leopold nem tette, tudjuk. — Bántal, haraggal szívében vonult vissza ekkor báró Ricasoli jószágaira és tíz év lefolyta alatt teljesen hallgatott.

BÁRÓ RICASOLI.

Azonban koránsem munkálatlanul töltte ezen időszakot. Leopold kormánya a toskanai Maremma, (egy mocsáros vidék) lecsapolását tervezgette, de Giusti olasz satyrikus költő szerint csak alattvalói zsebeit csapolta le. — Ricasoli fölfevé magában, hogy azt, mire a fejedelem ígérkezett, ő valóságga ki is viszi.

E czélből megveve azon eddig haszonvehetlen és csak maláriákat tenyészítő vidék egy tetemes részét. Önmaga a helyszínére ment, ott munkái közepett élt paraszti egyszerűséggel; és kevés idő múlva czélszerű gépek segítségével, melyeket Angliában vásárolt e czélra, nem reményelt eredményeket ért el, — s a Maremma, mint-egy varázs által, termékeny vidékké változott át.

Eljött az 1859-ki év. Hosszu csüggedés után Olaszország reményei újra föléledtek és Ricasoli egy „Toskana és Ausztria“ című manifestumban felszólítja a piemonti királyt Olaszország felszabadítására. Az april 27-ki florenzi revolutio Viktor Emanuel elterése közt ment végbe! És a triumvirek hatalmukat Buoncompagni, a kir. biztos kezébe tevén le, tőle a belügyi tárczát Ricasoli elfogadta. E naptól kezdve hazája ügyeire tulnyomó befolyást gyakorolt.

A villafrancai béke után szerepe igen megnehezedett és sokáig félreismerettetett. Buoncompagni eltávoztával a diktatúrát az ő kezei közt hagyta. A toskanai diktator egy perczig sem ingadozott, süket fileit fordítván ígéreteknél, insinuatiónak, fenyegetéseknek, diplomatikai iratoknak és elleniratoknak. Mesteri ügyességgel kijátsza minden eselszövényt és dolgozott az olasz egység nagy eszméjén. — Neki, kinek segítségére Piemont sem egy katonájával, sem egy garasával, de még egy ágensével sem járult, megtámadtatva a szélső pártok által, hogy tíz év előtt ő volt, ki a nagyherceget visszahelyezte, ő a ki most megbuktatta: így a minden oldalról fenyegető népszerűtlenség közepett csak neki, ismétéljük, b. Ricasoli vasakarátának köszönheti Olaszország Toskana annexióját, mely döntő lépés nélkül, aligha látta volna e nemzedék függetlensége és egysége megalapítását.

Az e czél kivételére általa használt eszközök nem bírtak a liberalismus színezetével. A hirlapokat kérelhetlenül fékezvén, a nemzetország parancsnokságát kezében megtartván, minden népszerű manifestumokat elnyomván, a mazzinistákat részint bebörtönözvén, részint száműzvé: ily szabályai sok és keserű panaszokat költöttek fel ellene.

Mindazonáltal a toskanai nép, mely az egységet kívánta, nem nehezelt rá, ösztönileg érezvén, hogy csak a magas czél érdekében ment ő tul a törvényesség korlátain, látszólagosan, mert a törvényesség az ő kezeiben soha komoly veszélyben nem forgott.

Toskana annexiója az ő nevében ment véghez. E név az ujra született Olaszországban Cavouré után legbecsültebb.

A parlamentben föllépte óta határozó befolyást gyakorolt, és a mi igen jellemző, hallgatása által ép úgy, mint szónoklataival. A középpárt egyideig hízeltet magának, őt magához vonhatni, de ő nem középpártok, nem a közvetítések embere. Keveset gondol szemlélyekkel, és csak institutiókért tud lelkesedni.

A loyaltás és bizonyos büszke ösztönesség lényeges jellemvonása; egy másik: önmagábani bizalma. Ő toskanai patricius fáját, traditiónit nem tagadja meg; — szenvedélyes pártolója az előhaladásnak; gyűlöli a rendbontásokat, és károsnak tekinti a tömegek beavatkozását; — felülmulhatlan administrator. A római udvarral szemközt oly ellenes állást foglalt el, hogy ott protestánsnak hiszik; s a hajthatlan, szigorú, engesztelhetlen Ricasoli báró helyett nem egyszer visszakívánandják Cavour grófot, megemlékezvén annak szeretetreméltó, könnyen megbocsátó, szívélyes és társaságban magát megkedveltetni tudó jelleméről.

E perczben Olaszországnak főképen egységre, rendre, szigoru igazságszágra van szüksége Leginkább szüksége van szervezésre, administritóra és főleg éberségre és szilárdságra belső elleneivel szemközt, kik mindig készen állanak a külellenség behívására.

Átalános most a remény, hogy Ricasoli mint azelőtt Toskanában, úgy most egész Olaszország kiterjedésében földadathoz híven meghusitandja a reactio konok törekvéseit és a forradalmi párt időtlen czéljait. — A mi az ő politikáját illeti, ez az olasz kérdésre nézve szakasztott mása Cavournak. Ő is még ma megtámadná Ausztriát Velenczében, ha készen volna e nagy háborura. Tudva van, hogy Olaszország fiatal hadereje ily vállalatra részint még nem képes, részint pedig a szünni nem akaró nápolyi fölkelési törekvések, tartják lekötve a kormány figyelmét.

Zajgva bácsi.

(Népies ballada.)

Álmos gonosz tervet forralt Kálmán ellen,
Bátyja előtt többé nem öcs: hanem ellen . . .

Ekkor megiramlik a mérénylet hire;
Mindenfelé szárnyal: csára, hajszra hire.

Gyülföngnek a nagyok — fönn is van már Forgács;
Föltámad Budán a régi sürgés — forgás.

Maga böles Kálmán is föl hívja barátit;
A mindig vig Bordát . . . Lőrinczet, Barátit.

Azután előjön a király szolgálja:
Ki őt hűségesen, régóta szolgálja.

Kinyitva kétszárnyu érczajtót, azon van,
Hogy mindent elmondjon . . . így kezdi azonban:

„Fölséges királyom! ez órától fogva,
A pártütő hercege: Álmos öcséd fogva.

„S lány kérelmeidre így ad néked választ:
A király az leszen, a kit a nép választ.

„Hiszen egyébiránt — azt izeni Álmos —
A milyen a neve, ő nem olyan álmos;

„S habár a dologhoz ügyetlenül foga,
De azért hát még se tört belé a foga.

„Kiváltságaiól még annyit sem enged;
Azért azt a gyepőt, jobb ha neki engedd.

„S bár most igaztalan szenved ő mint fogoly,
De majd megmutatja: hogy onnan is fog oly . . .

„Nyilat felküldeni, a mely tartson feléd:
Ha nem adod neki, a trónnak bár feléd.

„Ugy sem neked való ez a drága nemzet,
Milyent az anyaföld jó kedvében nemzett . . .

„Aztan holmi gunyos megjegyzést is teve,
„Teszem: hogy is lehet király az a tevé?!”

„Kancsált néz a szeme, görbén áll a lába;
Hiszen nem is szem az . . . hiszen nem is láb a! . . .

— Kálmán elfordult: hogy jaját kiereszszé.
Cseperegni kezdett a könyek eresze.

Azonban a sokból egy agg fő kivála:
A Forgács őz feje — ki melle, ki válla.

Es megriad ajka, nem földi haragban:
— Szemét láng emészti: szívében harag van. —

„Essék le a fának megsárgult levele! . . .
Utána dörgi száz: le vele! le vele! . . .

„Hogyha Kálmán hallgat, azt kérdem: ki szól itt? . . .
— Mond a király — s mindent távozásra szólit.

Kivonul a tömeg, halk-morogva, zajgva;
Csupán ő maradt benn, s a hű szolga: Zajgva.

Bánatos urának várván a parancsát —
S hogy Álmosnak hallát valamelyk parancs ad . . .

Habozik a király, vaskezét törvén;
Szívében szeretet . . . fejében a törvény . . .

S míg a lélek szeme, messze-messze bélát:
Álmos mellett látja fölvirulni Bélát.

Kálmán összeretten: „avagy már ő is tán? . . .
— Ezt susogja halkán — mi lesz akkor István? . . .

Egy-egy hang elröppen — küzd még az ajk véle —
Miket Zajgva bácsi parancsszónak véle.

„Álmos is, Béla is? . . . két semmirevaló?
A felhő s villama? . . . oh, hogy mégis való! . . .

„Akár merre nézek, mindenütt sötét lesz;
Szép jövőm tengerén . . . a habon sötétlesz.

„Te Álmos, te Béla: mint fölhozott szemét! . . .
— Zajgva ennyit hallott: mind fölhozod szemét! . . .

Alig végzi Kálmán, Zajgva már hont, alant;
S világtalanná tesz, két árva hontalant . . .

Fölhat a királyig a suttokók nesze,
Midőn jön szolgálja, mondván: „nesze, nesze! . . .

Nem hall Kálmán, csak lát . . . és a szíve áll meg,
Örült szolga dörgi: „Oh ne öld meg, állj meg! . . .

Országnagyok búsan, sirva térnek haza;
S miként lázas beteg, megrezdül a haza . . .

A.

Zápolya János király.

Korrajz, írta KÖVÁRI MIHÁLY.

(Folytatás.)

II.

János király és Ferdinánd között viszály tör ki. Ferdinánd sereggel lép fel. Zápolya elvonul előle, csatákat vesz, Erdélybe fut. Ferdinándot megkoronázzák.

Az egyet-nemértés tehát két királyt teve a magyar királyi székbe: két kardot egy hüvelybe . . . A pártszendélytől elvakult nemzet nem bírt jóslélekkel a következmények megfontolásában, nem ötlött észébe, hogy míg fiai egymással küzdenek, hajója örvény felé közelg: hogy békéltetés ürügye alatt eljö a török, s a hazát, melyet már egyszer itt hagyott, ismét vér- és lángtengerbe borítja.

Az egy nemzet felett két király vala . . . Egy hazafi s egy idegen nyujtá kezét Magyarhon kormánygyeplőjéhez — s fájdalom, egyik sem elég erős a nagy munkához. Mindkettőnél hiányzott azon lángeszűség, mely a bel- és külvárosokszülte chaost a hazában képes lett volna eloszlatni. Mindkettő birt a kellő tulajdonos névellyel: Zápolya, mint hetenkét belföldi erőd tulajdonosa, biztos segélyforrásokra építhetett; Ferdinánd pedig családi viszonyainál fogva fél Európa uralkodóra számíthatott. Azonban a nemzet boldogítására nézve egymás előtt vágták be az utat.

Zápolya belátta, hogy a csomót csak kard fogja megoldani. Evégből 1527 febr. 6-án egy kiáltványt bocsát Ferdinánd ellen, melyben a nemzetiséget igyekezett felkorbácsolni, s felszólítja a nemzetet, hogy mint hazafi-királyhoz mellé nyilatkozzék.

Erre márcz. 17-én Budán országgyűlést tart. Ferdinánd még mind nem léphetett fel akadályozólag, mert oly pénzzavarban uszott, hogy zsoldosai a fizetés miatt lázadásban, Horvátország pénzhány következtében veszendőben s több hívei, köztök Batthyáni Ferencz horvát bán elpártolában voltak.

A budai országgyűlésen, a jelenlevő francia követ Rincon azon kedvező ajánlatot tette, hogy Velence, Florence és Francziország havonkénti 30,000 tallér segélypénz adása mellett készek szövöttekni János királyllyal Ferdinánd ellen. Melyre a rendek azon nyilatkozattal léptek fel, hogy vagyonuk egy tizedét ok is örömmel hajlandók feláldozni a haza jólétéért.

Ezen nyilatkozatok és az, hogy a királyi városok még a gyűlés előtt löporadásra kötelezzék magukat, Zápolyára nézve nem történhetek volna jobb időben; mert Zsigmond lengyel király, ki közte s Ferdinánd között Olmützben kibékítést kísértett, a képviselők királyaik törvényessége felett eredmény nélkül harczolván, szerepében fenakadt, s Ferdinánd, miután hadai a pápa ellen szerencsésen harczoltak, jun. 29-én Zápolyának, mint trónbitorlónak hadat íment, s szavának sulyt kívánván adni, Mannsfeld, Rogendorf, és Salm Miklós gróf vezérek alatt nyolcz ezer gyalog és három ezer lovasból álló sereggel személyesen Magyarhon földére lépett — s hogy a magyarokat részére nyerje, másodsor esküdött meg a magyar alkotmány és nemzetiség épségben-tartására.

A két király, bár ezelőtt is surlódásban vala, addig csak szóval és tollal harczoltak. A szavak érvényesítésére e pillanatban emelkedett fenyegetőleg az első fegyver. A haza sulyos helyzetét még sulyosbitani nem akaró Zápolya mindenkép ki akarta hagyni a kardot a kérdésből. Hívei, többek közt Frangepán Kristóf már kezdetben hevesen tanácsolta, hogy maga támadjon az ügyei által elfoglalt Ferdinándra, de a hazáját szerető férfi inkább azt is elűrtte, hogy gyávanak higgyék, azt is elnézte, hogy ezért hívei közül sokan elhagyták, még sem akart maga lenni a támadó fél. Ferdinánd pedig, nehogy ellenhatást szüljön fellépte, biztosította a nemzetet, hogy jogai megtartására tett ígéreteit még azon esetben is beváltandja, ha trónigényének netalán fegyverrel lesz kénytelen érvényt szerezni.

Ferdinánd jött. Utközben Nagy-Szombatot, Györt, Komáromot, Sz.-Mártont, Tatát és Esztergomot elfoglalta.

E gyors fellépés Zápolyára, ha nem is váratlan, mindazáltal

időelőtti vala. Nem volt szervezett hada, mivel Ferdinánd gyakorlott seregével szembe szállhasson. Nevelte aggodalmát az is, hogy a külfölddeli diplomatiai összeköttetése nem sok reményt nyujtó vala. Egykori sógora, Zsigmond lengyel királyllyal viszonya feszültté vált. Zsigmond, második neje Ferdinánddal rokonságban levén, inkább az ausztriai politikát pártolta. A többi külvárosok, honnan segélyre számíthatott volna, saját ügyeikkel elfoglalva; Róma a Ferdinánd befolyása alatt a francia király V. Károly császárval háboruba bekeveredve.

A dolgok ily feszült állásában, János király, nehogy tevékenysége előtt bezárja az utat, Budát, melyet megvédeni ugy sem lett volna elég erős, odahagyá, hová Ferdinánd aug. 20-án ellentállás nélkül vonult be.

A székvárosba beült király sietett felhasználni a kedvező szept. 29-re országgyűlést tart. A székvárosba beült király sietett felhasználni a kedvező szept. 29-re országgyűlést tart. A székvárosba beült király sietett felhasználni a kedvező szept. 29-re országgyűlést tart.

S e fogás nem volt hatás nélküli. A nemzet egy része a váratlan fordulásra meghökken. Sokan Ferdinánd részére álltak. Zápolya helyzete pedig aggasztó lön. Trónigényéről azonban le nem mondott. A Ferdinánd által Budára hirdetett hongyülés ellen Hatvanból óvast jelentett, miközben folytatta hadkészülődéseit.

Ezalatt Ferdinánd, hogy Zápolyának ne legyen ideje maga megerősítésére, tábornokát gr. Salm Miklóst német hadakkal utána küldi. Zápolya kisszámú seregét a tábornok beéri. Előbb Ládánál, a Sajó és Hernád között, sept. 27-én pedig Tokajnál került csatára a dolog. Zápolya mindkétszer vesz, különösen az utolsó oly balul üt ki, hogy a tüzérsége is oda vész; sőt maga Zápolya is alig birt a Tiszán átmenekülni. Salm e győzelmei után, Tokaj lakosait legyilkoltatván, Talyát, Regéczet, Boldogköt elfoglalta.

János királyra balsorsa még egy csapást mért. Batthyáni Ferencz Ferdinánd párti horváth bán Frangepán Kristóf, és Tahy ellen ment. Batthyániék Varasdánál ütöttek tábornok. A János király részéről ellen horvát bán, Frangepán közeledtében azonban odább vonultak. Frangepán a mint Varasdot ostromolná, a tokaji veszteség napján sept. 27-én egy golyó által földre terítették s meghal. Halálára hada nagy része azonnal átpartol. S mire Batthyáni Körös-Udvarhelyen gyűlést tart, Ferdinánd hívei a horvátok között tetemesen megsaporodtak.

E kettős veszteségre, kik még hűségében álltak, nagy része azoknak is elpártolt János királytól. Az átmentek közt Perényin kívül ott látjuk Várdai Pál esztergomi érseket, Török Bálintot, Sulyok György pécsi, Gerván János csanádi, Podmaniczky István nyitrai püspököket is.

János királyt a ládi csatavesztés alkalmával az ottani páloszárda perjelével hozták össze körülményei, egy férfival, kinek talentomát Ferdinánd később 10,000 fegyveres értékével hasonlítja össze, s kit egyedül irigyelt Zápolyától. E férfi a János király halála után oly nagyszerű szerepet játszott Martinuzzi, más néven Utisenics vagy Fráter György vala. Fialat éveit a Corvin János által birt Hunyadvárban, s a János király anyja udvarában töltötte, később pálosbarát lön. Mint ilyen darabig Lengyelországban lakott, onnan Ládra került. Zápolya ismerve lángeszűségét és dicsovágját, a kolostor csendjét elhagyatá vele. Sikerülvén megnyerni, ügyei előmozdítására Lengyelországba küldte, hol Martinuzinak bő ismeretsége volt . . .

A Salm Miklós gróf győzelmei következtében János királynak futni kellett. Oct. 4-én Nagy-Váradon van, innen tiltakozik Ferdinánd megkoronáztatása ellen. Azonban szava nem bírt többé kellő sulylyal.

Zápolya serege s kísérete maradványaival Erdélybe menekül. Nehéz helyzet, mert országában tulajdon várai egy részén kívül alig mondhatta valamit magának; s számos hívei közül balszerencsében alig maradtak mások mellette, mint Bodó Ferencz, Kun Kocsárd, Czibak Imre vezérek, Laski, Statileo, és Verbőczy diplomaták.

Számra kicsiny, de talentomra nézve tekintélyes férfiak, kik János királyt Erdélybe követék, hogy itt magát újra megerősítse.

Ezalatt a Budára sept. 28-ra hirdetett országgyűlésre folytak a készülétek. Miután Zápolya Tokajnál csatát veszített, gyülekezni kezdetek, s néhány napi haladékkal megtarthatók a gyűlést, melyben Ferdinánd király a magyar alkotmány s nemzetiség fentartására harmadszor is letette esküjét . . .

Zápolya Erdélyben minden forrást felhasználó hatalma helyreállítására. Nevezetesen a székelyekhez küldötteket indított, hogy fegyverre keljenek. Az aranybányákban kettőzött dolgoztattott. S több hasonló lépés után tudatá hiveivel, hogy nemsokára sereggel fog fellépni.

De másfelől Ferdinánd azalatt Fejérvártt koronázó gyűlést tartott, melyre nejét Annát bíborral, Lajos özvegyét feketével bevont hajó hozta le a Dunán... A koronázási szertartások még egyszer megújultak... Podmaniczki István nyitrai püspök, ugyanazon férfi, ki Zápolyát a mult évben megkoronázta, a Perényitől átkapott koronát még egyszer felvevé... s Ferdinánd nov. 3-án magát megkoronáztatá... Zápolyát felségsértő és hazárulónak bélyegezvé, jószágait elkobzá, addigi intézkedéseit megsemmisíték.

Magyarországnak két koronás királya volt... (Folytatása következik.)

A Vatikán Rómában.

Midőn régebbi időkben az „örök város“ uralkodói, a pápák, lakásukba a Vatikánba fölmentek, ezt azon büszke öntudattal teheték, hogy előttük az összes kereszténység alázatosan meghajlik s a „szent atya“ személyében az

Üdvözítő földi helytartóját tiszteli. A Vatikánból küldék le egyházi átkukat a bünnös népekre, s császárok és királyok reszkettek egy ősz főpap hatalomszavától, melynek a régi hagyomány s a kereszténység hite oly mélyen súlyt kölcsönzött.

Mennyire megváltozott ez egy évtized óta! — Most a szent atya reszket palotájában saját alattvalóitól, az olasz néptől, sőt még védnökétől is, a ki több ezer katonával rakta meg Rómát, azon ürügy alatt, hogy a pápa méltóságát s a kath. egyház tekintélyét ótalmasza, sajátlag azonban egészen más célból, a mit bárki könnyen kitalálhat, ha csak felületes figyelemmel kísérté is a politikai viszonyok alakulását az újabb időkben.

Valamint a középkorban, úgy most is a Vatikánra függesztvük a népek szeméi, csak hogy ennek most egészen más jelentősége van, miután közel látszik lenni azon idő, midőn a pápa világi hatalma felett a koczka elvettetik.

A dolgok illetén állásában kedves szolgálatot vélünk cselekedhetni olvasóinknak, ha rajzban úgy; mint leírásban bemutatjuk a pápák nagyszerű lakását, mely egyuttal a katolikus világ legfőbb egyházi hatóságának széke, s a művészet leghíresebb temploma az összes ismert világra nézve. A mi fenséges remekmű az ókorból s a művészet aranykorából napjainkig fennmaradt, azt a Vatikán falai közt nagyrészt egyesítve szemlélhetjük; szintegy könyvtára a tudománybuvárokra nézve kimeríthetlen aranybányául szolgál.

A pápai palotát egész roppant kiterjedésében egyszerre áttekinteni csaknem lehetetlen, mert nem egyes épület az, hanem több, különböző stílusú és nagyságú palotáknak egész sora. Három emeletorban magában foglal nagyszámú csarnokokat, termeket, díszszobákat, kápolnákat, pitvarokat stb.; e mellett huszonkét udvara és több mint kétszáz lépcsőzete van. Képünk a Vatikánnak a Sz. Péter temploma felőli részét mutatja.

Már azon körülménynél fogva, hogy a palota egyes részei különböző

időkben épültek, lehetlen a Vatikánnak egységes egész gyanánt tünni fel. Kezdetben a katolikus világ főtemploma mellett csak egy magános palota állt, mely a Lateránnal felváltva szolgált lakásul az akkori pápáknak, Avignonból visszatértök után pedig kizárólag ebben laktak a kath. egyház fejei; míg végre V. Miklós pápa azon gondolatra jött, hogy lakását oly palotává emeli, melynek a világon fényre és nagyságra párja ne legyen. Halála után (1455.) VI. Sándor és ennek utóda folytatták az építést. II. Julius pápa Bramante által építteté a Loggie-t, mely képünkön a palota bal felét képezi, s Rafael nevét viseli, mert itt vannak felállítva Rafael és tanítványainak az utókorra fennmaradt remek festményei.

Ezen Loggie-hoz, melyek mintegy pitvart képeznek, csatlakoznak a szobák, melyek a világ előtt e néven ismeretesek: „Rafael stanzái“ (szobái). Ezek a nagy művész leghíresebb freskofestményeit foglalják magukban, s különféle részletekben a kereszténység eszméjének dicsőítését fejezik ki. A régi művek a Borgia- (VI. Sándor) osztályban vannak felállítva, hol 1840. óta a könyvtár nyomtatott példányai is tartatnak. Itt vannak a nagyszerű gyűjtemények, névszerint: a „Galeria lapidaria“, több mint 3000, legnagyobb részét síremlékekről leszedett domborművek; a „Museo Chiaramonti“, mely VI. Pius által alapítottat, s szobrokkal, domborművekkel stb. van tele; ehhez tartozik az ugyane pápa által építtet terem, mely a Belvedere új szárnyát (il braccio nuovo) képezi, s mely a benne találtató hecses márványművek gazdagsága által a Vatikán valamennyi teremt felülmúlja. De a világ egyik régiségggyűjteménye sem vetélkedhetik a „Museo Pio Clementino“

val, mert ez telve van a régikor leghíresebb szoborműveivel, minők a fenséges Apollo, a Laokoon csudálatos csoportozata, Antinous kolossalis szobra stb. E muzeum az egész Vatikán fénypontja maradt napjainkig.

Mig II. Julius pápa a művészetnek templomot emelt, addig V. Sixtus a tudományok szentelt nagyszerű csarnokot, a könyvtár számára díszes helyiséget építtet. Hogy mily roppant kincs van itt összehalmozva, arról némi fogalmat

szerezhetünk magunknak, ha meggondoljuk, hogy e könyvtár 300,000, mások szerint 400,000 kötet könyvből áll, ezenkívül van még ott mintegy 40,000 darab kézirat, melyek legnagyobb részét igen régiek s nagybecsűek.

Ugyancsak V. Sixtus pápa építteté a Vatikán azon részét is, mely képünkön jobbra látható, s mely a pápáknak rendes lakásul szolgál. Itt lakik ő szentsége IX. Pius pápa is, a felsőbb emeletben pedig Antonelli bíbornok székel.

VIII. Orbán pápa alatt épült a nagyszerű „Scala regia“ (főlépcső), mely a Vatikán hivatalos bejárata. Ide a képünk jobb felén látható oszlopkapuzaton át juthatni. A „scala regia“ jóniai márványoszlopok közt vezet a főbejárathoz. Itt állnak őrt a pápa sveiczi zsoldosai is, utolsó, gyenge támaszai az egyház fő trónjának. Napjainkban is épült egy új lépcsőzet, mely egyenesen a „Loggie“-k udvarába vezet. E mű csak most lőn befejezve. VIII. Orbán pápa idejéből való végre a nagy előcsarnok, mely Vernini nagyszerű műve. E gyönyörű építmény egyik fele képünkön is látható. A számtalan szobrok, melyek a díszornázatot ékesítik, Vernini iskolájából valók, de csak diszitményi becsesel bírnak.

Végül, hogy a Vatikán óriási terjedelméről fogalmat nyujtsunk, megjegyezzük, hogy a benne található csarnokok, terme, szobák stb. száma 11,000-re rög; oly szám, melynek alapján a Vatikánt bizvást a világ legnagyobb palotájának mondhatjuk.

A Vatikán Rómában.

A vasipar hazánkban.

SZONTAGH PÁLTÓL. *)

A vasipar egyike a legislegfontosabbaknak, mert alapja minden más ipar *gyári üzletének, gőz- s egyéb gépeknek*, alapja a legnagyobb, s nemzetgazdasági tekintetben legnevezetesebb vállalatoknak: a *vasutaknak*; a tökéletesített *hajóépítésnek, erődítéseknek, fegyverkezéseknek* — legszorosabb összeköttetésben áll a *bányászattal, erdőszettel, földműveléssel*, általában a *nép jólétével*. Más iparágak több kevesebb anyagszerek tekintetében a külföldtől függenek, mások, némely anyagoknak csak átimportálására, finomítására vonatkoznak, vagy aránylag kisebb összegeket forgatnak, — a vasipar ellenben függetlenül más országok iparától — ugyszólván — pusztá munkának árán, roppant értékeket teremt elő, a nemzeti vagyon nevelésére, legfeljebb oly anyagokat használván a föld termékeiből, melyeknek különben semmi becsök nem volna; elosztván azon roppant értékeket, mint favágás, bányász, szénégetési, fuvarozási béreket, $\frac{3}{4}$ -ed részében a nép közé, $\frac{1}{4}$ -részét pedig a bá-

A vasipar hazánkban legujabban 1856-ban kezdett nagyobb virágzásnak indulni, akkor midőn mindenfelé új meg új vasúti vállalatok keletkeztek, s a Baumgarten-pénzügyminiszterium az ausztriai vasgyárosokat eleve figyelmezteté, hogy a lehetőségig terjeszkedjenek, a végből, hogy a nem sokára bekövetkező nagyobb mennyiségű vasuti sín szükségletet, fedezni képesek legyenek. Az ausztriai finomító gyárak, melyek Felső-Magyarország nyersvasa nagyobb részének vevői, ennek folytán szaporították nyersvasbeli megrendeléseiket, a mi gyáraink felvirágzására, terjeszkedésére oly behatással volt, hogy midőn 1851. az egész kassai kerületbeli vas-termelés 480,000 mázsára számítottatott, az 1857-ben már 1 millió mázsára emelkedett, s a következő évben $1\frac{1}{2}$ millió mázsányi termelési képességet mutatott. E gyors emelkedésnek következtében a közjólétnek szembetűnő gyarapodása. Egyszerre több munkás kézzre, több fára lett az iparnak szüksége, kiknek keresetét, árát, javíthatta, a pénz élénk forgalomba jött s az egész környékbeli közönség a keletkező jólét részesévé vált. De fájdalom! nem tartott soká. A bekövetkezett Bruck-pénzügyminiszterium, a vas-

A gömői garanyvölgyi vasgyárak: I. Ágoston-huta Pohorella mellett.

nya-, erdő- és hutatulajdonosoknak juttatván. Azért is nem ok nélkül szokták az országokat jólét és nemzetgazdasági állás tekintetében, vastermelésök aránya szerint sorolni:

Nagybritannia készít évenként	64 mill. mázs.,	fejenként 237 font
Belgium	5	111
Északamerika	18	75
Poroszország	6	36
Franciaország	11	32
Ausztria	5	12
Sveicz	11,40	11
Oroszország	4	5
Spanyolország	3	5
Magyar birodalom ($\frac{3}{5}$ nyers vas)	$1\frac{1}{2}$	15
Gömör és Szepes ($\frac{5}{6}$ nyers vas)	1	? **

*) Mig a hazai vasipar egyik legértelmesebb képviselőjének, Szontagh Pál urnak avatott tollából a vastermelés módját egy népszerűen írt, tanulságos cikkben közölhetnők, addig is ajánljuk a fontos iparágat illető ezen általános fejtegetéseket olvasóink figyelmébe. — Szerk.

**) Ezen s a következő adatokat egyrészen az 1858-i sept. 6-i ausztriai vasiparosok Emlékiratában, másrészen French Északamerika vaskereskedésének Története című munkájából — Bécs 1860 — merítettem. — Sz. P.

uti vállalkozók azon hamis állítására támaszkodva, mintha a birodalombeli vasipar a keletkezett szükséglet fedezni elégtelen volna (bárha a tervezett vonaloknak, sem eredetileg engedélyezett kiterjedését, sem megszabott elkészülési határidejét meg nem tartották) a vasiparosokat e tekintetben meg nem kérdezték és ki nem hallgatván, nekik engedélyeket osztogatott, s a szükséges bizonyos mennyiségének fél vámmal, sőt vámentesen a külföldről leendő behozatalára; a mit azok, s a messze jövőre számítani tudó angolok, alkalmasint kellő ellenőrködés hiánya miatt, annyira fel tudtak használni, hogy némely vasutársulat építkezési fél szükségének czime alatt építési egész szükségén felül, még egy pár évre való igazítási készletet is behozott.

Ennek nem sokára az lett következtése, hogy a nagyobb sínkészítő vasgyárak is egészen rendelmények és munka nélkül maradtak, munkásaikat nagy részben elbocsátani s gyáraikat nagy részben megállítani kényszerültek, — ezek közé tartozván a fm. o. nyers vasvevők is, e miatt nyers vasunk eladási piacát rögtön elvesztette, pénzforrása kiapadt, jobb idők reményében kötött szerződéseit teljesíteni, romlásnak kitett készleteit felhasználni, csak

áldozatokkal lett képes; több gyár egészen elállott s egyhamar nem is fog újra megindulni, a többi munkásai számát és termelését a lehetőségig korlátozni, készítményét nagyrészt kárral elvesztetgetni kényszerült. Ha a Baumgarten-miniszterium terjesztési biztatás helyett, korlátozásra figyelmezteti a gyárakat, akkor felényi lett volna a baj, — melynek megszüntetésére folyamodások, sajtó, végre egyleti összealakulás útján mindent megkíséreltek, de kevés eredménnyel. A megtörtént nem történté tenni nem lehetett. Végre is csak az emelkedő agió vetett gátot a további tömeges bevitelnek, mely a vasipar nagyrészt a tönk-rejuttatás veszélyétől megóvta. Abnormis helyzet! ha az állam pénzügye roulásának kell a magánosnak vagyona megmentését köszönnie. E műtétel eredményének jelenlegi állása az: hogy a magánosok, bárha üzletbeli jogos kívánataiktól még távol vannak, mégis néhány évi igyekezet árán veszteségeiket kikeresni reménylik, — de az állam azon m. e. 40 millió forinttal ezüstben, a mit külföldi vasszikkelyekért 3 év alatt kiadott, csakugyan szegényebb lett, s az is fog maradni, — miután a birodalom nemzetközi kereskedelmének mérlege különben is szenvedő s alig van módjában, azt magának más uton visszaszerezni.

Önként meril itt fel azon kérdés: hogy a honi vasipar, miért nem képes hát a vasat oly áron adni, mint azt a messze külföld ide szállítva árulja?

(Folytatás következik.)

A gömörmezei garan-völgyi vasgyárak.

Szontagh Pál urnak a vasipart illető fentebbi fejtegetései mellett hazánk legelső vastermelő megyéjének, Gömörnek, néhány kitünőbb gyártelepeit mutatjuk be olvasóinknak. Ezuttal Gömör legészakbéli részébe, a Garanfolyó eredetéhez térünk, azon kellemetes völgybe, mely a Mátyás király vadászatairól híres, magas Királyhegy tövében, Zólyom megye felé vonul. Ebből fakad a Garan folyó, melynek itt még csekély hullámai már is roppant hasznat hajtnak a hazai iparnak. A folyam mentében mindenütt füstölő csinos gyárakat látunk, mérföldekre nyuló kiterjedésben, közbe közbe egyes tót falukkal, melyek nevei: *Sumjacz, Pohorella és Polomka*. Az ezek határára elvonuló gyártelepek nevei: Vereskő, zlatnói rudvasgyár, svábolkai frisztűz, Ferdinándhuta, pohorellai vasgyár, és Zavadka.

Van itt összesen 2 kohó (olvasztókemence, huta), 15 frisztűz, 3 nyújtó hámor, 3 pléh- és 2 rudvashengergyár.

E gyártelepek első keletkezése a múlt század végére esik, midőn azok részvénytársulatok birtokában voltak, kik a gyártáshoz szükséges fát a közel *murányi* uradalom birtokosaitól vették. Ezen birtokosok az egész gyárműveket lassankint mind magukhoz vették, bővítették, módosították s a mostani virágzó állapotba hozták.

A murányi uradalomnak s következőleg a felső-garanvölgyi vasgyáraknak is tulajdonosa jelenleg *Koburg-Koháry Agoston* herceg, egyike hazánk legnagyobb birtokosainak.

Mai rajzunk a Pohorella melletti *Agoston-huta* rajzát mutatja, melynek rendeltetése, a vasércből a nyers vasnak kiolvasztása.

(Folytatás következik.)

Hogyan támadt és miből áll a mi földünk?

(Vége.)

A többi elemek is részint szilárdak, részint cseppfolyósak és légneműek. — Ezen elemek bizonyos adott körülmények közt, meghatározott törvények szerint egymással új testekké egyesülhetnek, melyek az őket alkotó elemek bármelyikétől is nagyon különböznek. — Így például 89 rész éleny és 11 rész kőnony (két légnemű elem) ha vegyileg egyesül, adja a vizet. De ezen törvények fejtegetése a vegytan feladata s itt még csak azon egy ténnyel szükséges megemlítenem, mely földünk eredeti cseppfolyós tüzes állapotának megértésére mintegy kulcsul szolgál, azon ténnyel t. i. miszerint minden vegytani egyesülés alkalmával bizonyos fokú hő és fény fejlődik ki, az egymással egyesülő anyagok egymáshoz rokonsága és tömegéhez képest. A mi közönséges tüzelő s világító anyagjaink égése is a most mondattakon alapszik. Az égés t. i. nem más, mint az égő anyagnak (fának, fagyúnak, olajnak stb.) vegytani egyesülése a légnemű alkotórészeivel, az élenyvel, mely műfolyam alatt fény és hő fejlődik ki. A mint már

említém, ezen egyesülés alkalmával kifejlődő hő és fény lehet erősebb vagy gyengébb. Mily nagy különbség például testünk belső melege, mely szintén vegytani egyesülésen alapszik, és azon hő közt, mely támad, ha kőnony és éleny vizzé egyesül! Az éreny (platiná), mely a legerősebb olvasztókemencékben sem indul olvadásnak, a víz előállása alkalmával kifejlődő hőnél mint a viasz a gyertyán, olvad. Nem csoda tehát, ha az ősidőben egymásra ható roppant tömegek oly eredményeket szültek, melyekkel azokat, miket mi gyarló eszközeink segítségével létrehozni képesek vagyunk, össze sem hasonlíthatjuk. Az eddig mondottakból most már könnyebb lesz egész földünket mint eredetileg légnemű s azután tüzes cseppfolyós állapotban levőt képzelünk.

Földünk történetének első korszaka tehát a kőd-anyagnak a naptesttől elválásával kezdődik, s végződik ott, midőn ez elszakadt kődanyag gözkörbe burkolt izzó gömbbé képezte magát. Tekintsük most már közelebbről e gömböt és e gözkört. Mielőtt azonban ezt tennők, ismét egy természettörvénnyel kell megismerkednünk. Ha egy körülbelül 30 hüvelyknyi üvegsötét, mely egyik végén beforsztatva, a másikon nyílván s meggörbitve van, higanyval megtöltünk s e csöt függőleges állásba hozzuk úgy, hogy beforsztatott vége felülálljon, akkor azt fogjuk látni, hogy a csöt felső része üres lesz. A csöben levő higanyra a körleg a csönek nyílt részén nyomást gyakorol s a higanyoszlopot a csöben felnyomja, de soha sem magasabbra 28 hüvelyknél. Ezen eszközt nevezzük *légsúlymérőnek* (barometer). A körlegnek erősebb vagy gyengébb nyomása szerint a higany az üvegsötétben emelkedik vagy száll. Ezen eszközzel a hegyek magasságát is meg lehet mérni, mert minél magasabbra hágunk, annál gyengébb a légnomás. Ha már most elgondoljuk, mennyire eltérő volt a föld légkörének sulya annak őskorában a mostaniétól, sok általunk különben megmagyarázhatatlannak tetsző dolognak kulcsára akadunk.

Az őskorban létező légkör roppant nehézsége és nyomása megürítte nagyrészt a még részint elemi állapotban levő, részint vegytani egyesülést már szenvedett anyagoknak, melyek így mintegy tüzfolyó állapotban levő magvát képzék az összes föld-anyagnak. A roppant légkörnyomás továbbá meghátráltatta ezen már megsüritett anyagoknak ismét elpárolgását, mely különben az iszonyu hőségénél bizonyára bekövetkezett volna. Mert a légkörnyomás nagy befolyással van a testek halmazállapotára. Így például a víz sokkal előbb forr (azaz változik át légneművé) magas hegyeken mint völgyekben vagy síkságon, mert amott a légnyomása csekélyebb.

A kődanyagok megsüritése alkalmávali egyberohanásánál az elemeknek, bizonyos rokonsága az anyagoknak jelenkezett a vegytani egyesülésnél. Fémek egyesültek élenyvel vagy kénnel, s az ugynevezett nemes fémek, melyeknek legkevesebb rokonságuk van az élenyhez, elemi állapotukban megmaradva, a mélységbe alsüllyedtek, hol azok olvadt állapotban bizonyára ma is nagy tömegekben találhatunk. Nagyon valószínű, miszerint ha lehetséges volna mélyebben behatnunk a föld gyomrába, számos új elemi testet fedezhetnénk fel s a föld középpontja körül, hihető, még sok oly nehéz fém létezik, mikről nekünk még fogalmunk sincs. Azonban a föld külső kérgét sem vagyunk képesek még átfúrni, mert 4000 lábánál mélyebbre még senkiesem hatolhatott a nagy hőség miatt, miután minden 100 lábbal a melegség 1 fokkal növekszik s csak két mérföldre is a föld felszine alatt a víz forrásnak indul, 5 mérföldnyire pedig már minden anyag izzó cseppfolyó állapotban van.

Földünknek tehát egy tüzes-folyó magva képződött, melyet roppant kiterjedésű gözkör veve körül, mely gözkörben hő által légnemű állapotban tartott különféle testek találhattak és sűrűségénél fogva a napsugarak nem hathatván rajta keresztül, földünk felszínén teljes setétségnek kellett uralkodni, ha csak az izzó gömb nem terjesztett némi fényt maga körül. Ez izzó, hig gömb magvának folytonos kisugárzása által lassankint *ki kezdett hűlni fölfelétén* — s ezzel egészen új jelenségek állottak elő.

A meghülés következtében szilárdrád vált kérgét földünknek *űshégyeknek* nevezzük. Meg kell itt jegyezmem, miszerint a földtanban (geológia) oly gyakran előforduló „hegyek“ nevezet alatt nem csupán a közönséges életben e névvel jelelt magaslatokat, hanem általában a földnek szilárd részét kell érteni. De hát a mi tulajdonképeni hegyeink, hogy állhattak elő? Tudjuk, hogy valamint a hő a testeket kiterjeszti, úgy azok viszont összehúzódnak, kisebülnek, mihelyt a hő megszűn rájuk hatni, azaz mihelyt kihűlnek.

Földünk felülete is kihűlvén és megszilárdulván, össze kezdett húzódni; mi természetesebb tehát, mint hogy ezen összehúzódnak alkalmával *repedések* támadtak a földkéreg különböző helyein? E repedéseken át, nyomtatva a kéreg összehúzódnak folytán támadt erő által, mélyebben fekvő s még folyó állapotban levő tüzes anyagok nyomultak elő s a kéreg felszínén többé kevésbé feltornyosulva, megmerevedtek s az első hegyeket, heglánczokat képezték.

Mielőtt földünk későbbi fejlődésének vizsgálatában tovább haladnánk, vessünk egy tekintetet az azt környező gözkörre. Ennek már most nincs meg eredeti kiterjedettsége, minthogy a már megszilárdult testek nem növelik légnemű anyagokkal nagyságát, bár a könnyebben párolgó testek feloldott állapotukban még mindig egyik alkotórészt képezik. A mint földünk s vele együtt gözkörnek hőmérséke szállani kezdett, az utóbbiban nagy mértékben létező kőnony vegytanilag egyesült az élenyvel s képződék a *víz*, mely nehézségénél fogva nem tarthatván fenn magát a gözkörben, roppant mennyiségben rohant alá a földre. Ott, hol e víz a földkéreg repedésein kinyomult belső izzó anyaggal érintkezék, hirtelen újra gőzzé válva, felszállt a légkörbe s a tüzesen kihűlt részre esék a földkéregnek, maradt az meg és terült el mint *világtenger*. E roppant víztömegeknek a földkéreg nagyrészt fel kellett oldaniok és pedig részint vegytani, részint érotani uton, mint ezt mai napon is még láthatjuk, midőn nagy esőzések alkalmával kővek és földrétegek nagy tömegei sodortatnak gyakran el; ez pedig vajmi törpe képe az őskorban uralgó óriási erők működésének! De a savany tartalmu vízke nagy része vegytani egyesülésbe lépett sok rokon szilárd testekkel, feloldván és ismét lerakván ezeket; — egész völgyek és síkok töltettek ily módon be a víz által nagy mennyiségű anyaggal, s keletkeztek ama rétegek, miket *ütkézeteknek* (neptunismus) neveznek a földismészek; az előbb említettek *p'w'ó*- vagy *űsképzetnek*, s egy harmadik képzet, melyről most szölandunk *vulkáni*- vagy *űtkézetnek* nevezetük.

Olvasóim mindegyikének bizonyára van fogalma a gőzgepről. Azon erő, melyet egy ily gép kifejteni képes, a víz változó halmazállapotán alapszik. Említém, hogy egy köblábnyi térméjű víznek 1700 köblábnyi térre van szüksége, hogy tökéletesen kiterjeszkedhessék gőzförmájában. A víz tehát, mely gőzzé változik, keresi a nagyobb tért, s elzárva, ama roppant erőt fejt ki, mit a gőzgépeken esdőlünk.

Láttuk, mint jött létre az őstenger. Folytonos hőkisugárzás által azonban a föld szilárd kérge mindinkább vastagodott, de újabb repedések is támadtak azon. E nyílásokon a víz beözönlött s érintkezésbe jöven a föld izzó anyagával, azonnal gőzzé változott s óriási erővel hányá szét az utjában levő anyagokat a gőz kiterjedésével járó erő kifejlésnél fogva, a mint ezt gőzgépeinknél kicsinyben láthatjuk. Nem maradhatott el, hogy nagy része a víz által lerakott anyagoknak a repedések által támadt nyílásokon át szintén a föld belsejébe kerülvén, ott az izzó anyagok hője által újra átöntetést szenvedtek s részben a gőz által újra felhánytattak a földfelületre. Az ekként előállott rétegeket nevezzük vulkáni vagy *űtképzeteknek*, mert a földgyomrában létező tűz által hozottak létre. A midőn feljebb azt mondám, hogy a nehéz nemes érczek a föld középpontjába gyűltek össze, méltán kérdezhetné valaki: hogy van tehát mégis, hogy ilyeket a föld kérgében, sőt annak felületén is találhatni? Ennek kétféle oka van. A nemes érczek ugyanis részint a gőzokozta kitérések alkalmával hajtattak a repedéseken által a föld felületére, részint a benső nagy tűz által gőzzé változtatva, légnemű állapotban szálltak fel, s érintkezésbe jöven a föld hűlt kérgével, ismét megszilárdultak.

Földünk történetének idézett eseményei hosszú időszakokon áti körfolyamban ismétlődtek, míg a belsőnek nyugtalan mozgása, illetőleg emelkedő nyomása következtében *szigetek* és *nagy szöraz területek* emelkedtek ki a mindent elborító vizek mélységéből. Mily időköz folyhatott el addig földgolyónk felett, míg annak állapota odáig ért, hogy a vizek a száraztól elválni kezdetek; hogy a légkörnek sűrű gőzfátyola szétszakadozván, azon a napnak éltető s világító sugarai a földfelületre eljuthattak — : azt meghatórozni, még eddig emberi erőnek nem sikerült; csak megközelítőleg gyaníthatjuk földünk vénségét, ha meggondoljuk, hogy mint a földtudósok bebizonyították, *csak a Kőszén képzésétől korunkig legalább 9 millió éveknek kellett elmúlnia!* Tudjuk pedig, hogy a kőszén földforradalom következtében annak beljébe került őserdőkkel keletkezett; ezen őserdőknek nőniök kellett s Isten tudja,

meddig álltak, míg elsüllyedtek? hogy pedig erdők nőhessenek, oda földre van szükség; e föld vagy talaj képzésére is mily roppant idő kívántatott meg, elképzelhetjük, ha meggondoljuk, miszerint a földkéreg eredetileg kemény kopár sziklatömegnél egyébb nem volt, s hogy a lég és víz oldó és morzsoló ereje kellett oda, hogy e kemény sziklakérgen lassankint talajkéreg támadhatott legyen elmálás útján; tehát a szó legszorosabb értelmében *az idő va fűgának* kellett előállítani azon talajt, mely a növényéletnek feltétele! Hogy ez idő tájban állatok is jelentek már meg földünkön, mutatják azon kőületek, melyek a különféle őssziklakban s földrétegekben találhatunk.

Emberek, valamint a többi emlősök, madarak s minden egyéb légben lehelő állatok akkor még nem élhettek, mert a légkörben még számos oly anyag vala feloldva, melyek halálössá tették volna annak beszívását. Nem így azon lények, melyek éltükkel a vizekre valának utalva. De ezen állatok is nagyon eltérők voltak a mostani hasonmüektől, miután a vizek akkoriban még sok oly szilárd részeket tartalmaztak, melyek most abból hiányzanak, s hőmérséke is a víznek akkor még oly magas volt, hogy az minden mostani életszervet előlt volna. A mi illeti a növényeket, azok földünk ezen korában mind a szárazon, mind a vízben tenyészhetekbár igen hihető, hogy a növényvilág is e korban a mostanitól különbözött. Különösen áll ez a vízi növényekről, melyek a még nagyon forró őstengerben s nemkülönben a még akkor nagyon gyenge napfény befolyása alatt uszáltak, bő tápanyagot találván a vizekben akkor még feloldva levő, most szilárd testekben. Óriásokat mutathatott fel az akkori növényvilág, melyeknek a forró égöv mostani buja növényzete csak alig árnyait állíthatja elé. Ezt tanúsítják az imént említett s földünk belsejébe roppant tömegekben elborító kőszéntelepek, melyekben még maig tisztán felismerhető fa-nagyságu nádszálak találhatunk s levelei a páfránnak, melyeknek hosszúsága meghaladja az 50 lábat!

De kövessük tovább földünk kiképzése folyamát. Mindig hidegebb lett a földkéreg felülete, mindinkább kihűlték a tengerek s elváltak tőlök a még bennök feloldva uszó részek, szilárd alakban járulván a kemény földkéreghez s beborítván régebbi hegyképzeteket. Mindig több és több repedés támadt a földhéjon s mind hatalmas erőt fejtett ki a vulkáni tevékenység. Hegyek emelkedtek és süllyedtek el; roppant víztömegek borítának el hajdan száraz területeket, betemetvén mindent a magukkal sodrott, görgeteg s feloldott szikla-anyagok. Állatok s növényeknek egész mindensége temetett ilyképen el De elmúlt e korszak is. A vizek nem hatolhattak már a föld tüzhelyéig, a nagy tüztorkolatok kialudtak — s mindig közelebb jövünk a mostani állapothoz. Elveszték részben a víztömegek sótartalmukat s keletkeztek az édesvizek; — csak a tengerekben maradt vissza a só. Új állatok, új növények támadtak s végre fellépett az élő lények legtökéletesebke, az *ember*, hogy földi pályafutását megkezdje. Csak most, midőn a földkéreg annyira vastagodott, hogy a benső tűznek romboló hatalma arra veszélyes hatást már nem gyakorolhat s másrésztől a tüzhányó hegyek, mint állandó biztosító-szelepek keletkeztek; csak most kezdett megfelelni bolygónk felületének minősége az emberi nem fennállhatása kívánalmainak.

És így a ezikkem homlokára irt két kérdésre, úgy hiszem, megfeletem annyira, mennyire ily szűk határookra utalt értekezés köre azt megengedi. A figyelmes olvasó fogalmat szerezhetett magának abból földünk keletkezésének folyama, valamint ezen eredetileg pára formában feloldott anyagokról, melyek most földünk kérgét szilárd, s belsejét tüzesfolyó anyag förmájában képezik. S egyéb célozom nem is volt. A földisme (geológia) feladata, részletekbe bocsátkozni s a tárgy mélyébe ereszkedni; ő kíséri hiven a földalakulás minden mozzanatát, ő mutatja meg nekünk részletesekben, mit alkotott Pluto, mit Neptun és Vulkan; mi változásokon ment keresztül földünk végre nyugvása korszakában, a historiai időben. Ha történelmi hagyományainknak, melyek szerint historiai időnk 6000 évvel ezelőtt kezdődött, hitelt adhatunk s az ezen idő alatt a földkérgen létrejött változásokat a jövő mértékéül veszszük: földünk egy új korszakának beálltaig oly roppant hosszúságu időknek kell elmúlniok, melyekről fogalmat sem járunk magunknak alkotni. A jelen világrend közeli felbomlására vonatkozó jóvendelések csak butáktól és csalóktól eredhetnek.

Berky Gusztáv.

nézve minden számítását és következetes vitelt lehetlenné tesz. Ez a szerepek csereberekével jár és sok rögtönzéssel. Ez végre is a szereposztás devalvációjához s a műsorozat elszegényüléséhez vezet. Nincs is ez így a világon sehol. Más színházaknál, ha a színidő után megkezdődnek az előadások, a rendező személyzet mindvégig együtt marad. Nálunk sem lehet ez másképp. A tagokat lehetőleg jól meg kell fizetni, s a színházat a nyári forró napokban 6 hétre bezárni, vagy mászerű előadásokkal ellátni; azontúl rövid időre csak a legelső és legjobb tagok közül mindig csak egyet akkor kell a vidékre elbocsátani, ha miatta itthon semmi hátramaradás nem várható. Ez a szorgalommal párosult tehetségnek inkább jutalmul, mint szerződésbeli járandóságul tekintessék.

Az intézet harmadik feladata a *dramai conservatorium pótlása*.

E célú kétféleképp érhetni el:
1-ször ha a színház a képességet mutató kezdőket csekély fizetéssel szerződtesse, s ahhoz értő tagjai által képeztesse.

2-or. A vidéki színház számára tartatnék fenn két hely a nők, kettő a férfiak számára. Ezen helyeket egymást felváltva, egy vagy fél évre, a tehetségesebb vidéki színészek töltenék be, s itt szintén oktatásban részesülének.

Már most lássuk, *miként kellene ezen drámai intézetet szervezni, hogy ezen feladatainak megfelelően?*

Előre bocsátom, hogy itt csupán az előadó személyzetről van szó. A mostani személyzet, a férfi tagokat értvén, hiányos, de nem is volna elegendő arra, hogy vele mindennap előadásokat lehessen adni: de hogy ezen személyzet kielégítő s a célnak megfelelő legyen, nem elég a mostanit szaporítani, hanem némely tagjait jobbakkal is kell pótolni.

A dramai és népszínműi személyzet részletes megnevezését mellőzve, mely ugy is későbbi teendő s tulajdonképen az igazgató teendője lenne; csupán számszerint nevezem meg az egyes ágakat.

Mind a számban mind a fizetésben a maximum vétetett:

20 színész, 15 színésznő jutalomjáték és egyéb járandóság nélkül, 4 a vidéki színésztől és 4 növendék	60,000 ft. évi díj.
8 kardalnok, 8 kardalnoknő, kik néma személyzetül is szolgálnak, s apróbb szerepeket játszanak	6,000 „ „ „
4 pár táncos, a néma személyzetben szintén részt vesznek	3,000 „ „ „
A szolgaszemélyzet, beleértve még 8 házi statista	14,500 „ „ „
Zenekar, karmester	8,000 „ „ „
Tiszviselők	2,600 „ „ „
Igazgatóság, rendezőség	5,000 „ „ „

Egyéb kiadások:

Házbiztosítás	2,000 „ „ „
Épület fenntartása	1,000 „ „ „
Disztribúciós utólagos	10,000 „ „ „
Dramaiirodalom s fordítványok	4,000 „ „ „
Vegyes költségek	4,000 „ „ „

Összesen 120,500 „ „ „

Bevétel. A minimum.

10 és fél hó alatt, a napi költségek, világítás, irói jövedelmi részek és száztólaki leszámitása után, vasárnap és ünnepnapokra egyremásra 350, a többi napra 200 forint számítva	70,000 „ „ „
Subventio	50,000 „ „ „

Összesen 120,000 „ „ „

A bérlet, mi legrosszabb esetben is tehető 10,000 fura, a deficittől óvna meg, s az előre nem is látható költséget vagy hátrányokat egyenlítő ki, vagy végre a jövő évben investíciókra fordítatnék.

Végre az igyekezet öbresztésül ajánlatos volna, a tiszta jövedelem felében az igazgatóságot, rendezőséget és összes színészi személyzetet, fizetéseihez képest aránylag részesíteni.

En ugyan meg vagyok győződve, hogy egy jól szervezett és vezetett dramai színház az év végével ennél sokkal nagyobb jövedelmet fogna felmutatni; azonban, minthogy a bizonytalan bevétellel készült budgetre mindig elmondhatni, hogy homo proprodit, deus disponit: az első évet próbáévként tekinteni; mindelőgva a kiadásokban csupán a legszükségesebbekre kellene szorítkozni.

A mondottak szerint tehát, ha a dramai színház valódi céljainak meg akar felelni, s subventiót igényel. A régi 400,000 ft. (belőle most már kevés hiányzik) tőke kamatja 20,000 fura lehet, az újabb gyűjtötté 15,000 fura, s így tehát az 50,000 forint pótolni kellene még 15,000 ftal. Az operaház fenntartására szintén 50,000 ft. ajánlatván, kívántatnék még mind a két színházra évenként 65,000 ft.

Ezen subventiót az ország rögtön megadván, ahhoz aránylag a nemzeti színház mind drámai, mind operai személyzetét azonnal kiegészítené, hogy az operaház elkészültével, mi egy év alatt kényelmesen fölépülhetne, mind a két színház már jól begyakorlott műsorozattal és személyzettel kezdhette működését; mert ellenkezőleg mindjárt az első évben könnyen bukásnak indulhat mind a kettő.

Ha az ország ezen subventiót nem adhatná meg, s az láttatnék célzatosul, hogy mind a drámát, mind az operát ugyanezen egy színházban

kell fentartani, akkor, hitem szerint, mind a kettő magasabb emelkedéséről kellene ugyan gondoskodni, azonban legalább arra kellene törekedni, hogy mind a kettő becsülettel fennállhasson, s egyik a másiknak hátrányul ne szolgáljon, s mind kettő érdeme szerint, aránylagos és igazságos pártolásban részesüljön. Ez legjobban ki fogja tűnni, ha a közelebbi hat évről mind a dráma, mind az opera jövedelme és kiadása külön kiszámítatnék.

En az eredményről, sok évi tapasztalat után, előre is meg levén győződve, a dráma érdekében elhatározatni kívánám, hogy:

1. Az opera és ballet ne szervezessék a dráma rovására és hátrányára, az az: először is egy alkalmas jó drámai személyzet létszámát és fizetését kellene meghatározni, s a budget erejeig, azután az operát.

2. Határozatassék meg, hány nap adassék dráma, hány nap opera. Véleményem szerint hónapankint tíz operánál több nem adható.

3. Meghatározandó, hogy az ének- és ballet-karszemélyzet, kivétel nélkül tartozzék a drámában is résztvenni, részint apróbb szerepekben, részint mint statisták. Jelenleg néhány egyén kivételével, a többi a statista alá mind fel van mentve. Egykor mindnyájan tartoztak statistakodni. Enélkül nagyobb szerű dráma becsülettel nem is adható. Most az utszéről szedett statistákat kell alkalmazni, kik a próbákon nincsenek is jelen, s kiket a játék folyama alatt kell betanítani. Mily szinpadai képet lehet az ily járatlan és ügyetlen néppel előállítani, ki a rendezésről sejtellel bir, könnyen elgondolhatja!

4. A dráma épen oly kiállítás nyerve, mint az opera.

5. A jutalomjátékok és bizonytalan időkben kiadati szokott szabadságok végkép eltörölendők; az utóbbiak csupán a fentebb előadott indokból és módon adassanak.

6. A dráma és opera jövedelmei és kiadásai folytonosan külön evidenciában tartassanak, hogy az ország jövedendő intézkedés végett mindkettőről biztos tudomással birjon.

7. Mind az opera, mind a dráma, játékdíjak mellett szerződtessek. Ezáltal a szinlet betegeskedések és rekedtségek szűnnének meg, s nem kellene annyiszor drámát rögtönözni az opera helyett.

8. A drámához szerzetessenek meg a külföldi szinműtárok, hogy jó fordítványokká lehessen gondoskodni.

9. Ballettek és operetták csak az opera napjain adassanak, s ne szorítsák a drámát még szűkebb körbe.

Végre, ha a drámát és operát külön választani nem lehet, azon esetben privátvállalatul minél előbb egy népszínházat kellene Pesten létrehozni, hogy a nemzeti színházban a drámai napok tisztán a komoly és nemesebb természetű drámáknak és vigjátékoknak maradjanak. Ezen színház, ha nem felelne is meg teljes mértékben a művészeti, de annál inkább megfelelné a nemzeti célokra. Pestvárosra, meg vagyok győződve, adna ingyentelket; az országban pedig adakozás útján 1, 5, 10, 100 ftjával néhány hónap alatt lehetne 100,000 ftot gyűjteni. Ennyiből egy 20—25 évig használható népszínházat fel lehetne építeni és szerelni; mert végre, itt is igaz: bis dat, qui cito dat. Részemről öreg hibának tartom, ha azon ürügy alatt, mert valami nagyszerűt nem tudunk előállítani, semmit sem teszünk. Bár a vidéki városok is követnék tanácsomat! Így Szegeden nem jobb-e a semminél a mostani színház? A színvilágban nem az épület a fődolog, hanem az irodalom és színészet; színházakat könnyű hamar építeni, ha pénz van; de irodalmat és színészetet Darius kincsén sem lehet rögtönözni, azokhoz idő kell.

Igazgatósági rendszer.

A drámai és operai színházra egyaránt értendő.

A nemzeti színház igazgatóságát kinevezni az országgyűlés joga. Midőn országossá lett, átvételre és igazgatósági ügyeinek rendezésére az nevezett ki egy nagy országos küldöttséget; s a rákövetkezett országgyűlésen országos főigazgatóul szintén az nevezte ki Ráday Gedeon grótot.

Milyen legyen az igazgatósági rendszer? Erre már ezelőtt 22 évvel megfelelt Bajza „*Szózat a pesti magyar színház ügyében*” című könyvében.

Bajza „Igazgatás”-ról irt cikkében, miután alaposan és bőven indokolvá elmondja azon fonákosságokat és hátrányokat, melyek az igazgatásnak testületileg való gyakorlásából származnak; másrésztől miután azt is kimutatja és indokolja, hogy egy egészen független és minden ellenőrségen kívül álló igazgató szintén veszélyes az ügyre nézve, következő javaslatot tesz:

„Válasszassék országgyűlésileg egy kilencz tagból álló bizottság vagy választmány, beleértve ezen számba az elnököt és jegyzőt is. E választmányának ne adassék semmi avatkozási jog az igazgatásba, hanem csak föfelügyelés és foglalkodásai szorítottassanak következőkre:

1. Tartozzék bizonyos meghatározott időben mulhatlanul összeülni és egy meghatározandó évszaknak (hónap, évnegyed vagy félévnek) számadásait megvizsgálni.

2. Az igazgatónak a színház művészi gyarapodásáról tett előterjesztését átolvasni és reá okokkal támogatott gúncsoló, vagy helybenhagyó észrevételeit megtenni, hogy az igazgató koronkint megtudja, micsoda felsőbb vélemény van igazgatásáról, s szükséges-e igazgatási elveit megváltoztatni, vagy közmegelégedés esetére azokat tovább folytatni.

3. Az igazgatót ezen bizottság választaná meg határozott időre, s ha az intézet java ugy kíváná, ő tenné le.

Egyéb befolyást nem kellene engedni e választmányának az igazgatásba.

„Az igazgató hatalmát, Bajza szerint, körül-belől következő pontokra lehetne szorítani:

Mi újság?

+ (*Offenbach francia operette-társasága*) fővárosunkba érkezett s első előadását e hó 12-én tartá. Összesen 6 előadásra van szerződötve. Lapunk jövő számában bővebben fogunk róla írni.

+ (*Mizsei Mari k. a.*) a nemzeti színházban kétszeri föléléptért járó tiszteletdíjt, 113 ft. 37 krt, felerészben a honvédegyesületre, s felerészben a magyar népszínház alapítására szentelte.

+ (*Nyékly Mihály*) a nemzeti színház ideiglenes igazgatója, mint hírlík, állásáról leköszönt. Ki lép helyébe? az most a kérdés.

+ (*Molnár szintársulata*) f. hó 11-én tartotta utolsó előadását a budai színházban. A társulatnak most mintegy 6 hétig vesztegelnie kell, míg a tervezett magyar népszínház elkészül.

+ (*Szekely Bertalan*), jeles ifju festész hazánkfianak azon szép festményére, melynek másolatát lapunk mult száma hozta, a fővárosban aláírások keringnek, hogy a mondot kép, mely nemzeti történelmünk egyik legzsumorubb momentumát ábrázolja, a Múzeum számára megvethetessék. Figyelmeztetjük rá a közönséget, annál is inkább, mert e kép megvásárlása lehetségessé teszi, tehetséges fiatal hazánkfianak az Olaszországba utazást, hová tanulmányai folytatása végett szándékozik.

+ (*Toldy Ferencz*) a magyar kir. egyetemnél a magyar nyelv és irodalom rendes tanárává nevezetett ki. Beiktatása tegnapi f. hó 13-án volt. A „M. O.” megjegyzi, hogy derék tudósunk eziránt még 1847-ben folyamodott, tehát csak 13 évig kellett várakoznia.

+ (*Kirándulás Visegrádra*) A közpömvészeti társulat ma vasárnap, a Luczenbacher-féle „Mátyás király” gőzösen kirándulást tesz Visegrádra. A hajó, kedvező idő esetén, délben fog elindulni.

+ (*A budai népszínház javára*) közelebb a lövöldében táncvizigalmat rendeztek, mely 640 ftot jövedelmezett. E célra az aláírások is oly szápon szaporodtak, hogy ha folytatás így tart, egy bizottsági tag állítása szerint, a tervezett népszínház megnyitása augusztus elejére remélhető.

+ (*Az ideiglenes országgház ügyében*) az alsóház által kiküldött bizottság beada jelentését. A Metelka, Ybl, Ganz A., Kausser és Wieser Ferencz építésszek által készített több rendbeli tervek közül a bizottság Wieserét ajánlja elfogadásra, mely egészen szolid anyagokból tervezve, nemcsak a két ház számára elég tágas ternekből, de minden szükséges előtermek, elnöki, irodai, levéltári, étkezési és egyéb helyiségeken kívül, az alsóház számára 9, a felsőház számára pedig két magán-tanácskozási mellékteremről gondoskodva van. Wieser ur vállalkozik az egész épületet, ugy a mint eredetileg tervezé, belső felszerelésén kívül 130,000 ftért 12 hét alatt tökéletesen elkészíteni. A külépitmény négyoszögűkövekből, a közép tetőzet vasból tervezetvén, a tűzveszélynek alig lenne kitéve, s ha idővel szélylyel szedetnék is, a négyoszögű kö- és vasanyagok jól értékesíthetők. Ezen ideiglenes országgház a régi fűvészterben fogna fölépíttetni.

+ (*Gerster és Frei építésszek*) a lapok szerint késznek nyilatkoztak, a budai magyar népszínháznak saját tervök szerinti építésénél a munkavezetést díjtalanul elvállalni. Már több ingyenmunkás is ajánkozott a színház építésére.

+ (*A bécsi „Presse” szerkesztőjét Zang urat*) három markos legény közelebb felső-meidlingi majorjának kapujánál megleste, s nyomdájában alkalmazást kérték tőle. Zang a nyomdai faktorhoz utasította őket, s a mint a csengetyűt meghuzandó hátat fordított, a legények rárohantak s jól agyba főbe verték. Zang segítségért kiáltott, s a megtámadók elszakadtak. Rablási szándéknak semmi nyoma.

+ (*Zemplében vécei és ajnásckői báró Vécsey Pál*) mult hó 21-én életének 73-ik évében szélhűdés következtében elhunyt.

+ (*Gattenou Frigyes*), a nyomdászok nesztora, jul. 6-án életének 77-ik évében meghalt. A boldogult 61 évet töltött e pályán; 50 éves jubileumát 1853-ban ünnepélyesen ülték meg. Sokszor láttuk a derék öregget Heckenast nyomdájában, midőn hónalja alatt egy csomó papírral a betűszedők termében megjelent, a Vas. Ujságot „revisio alá lehozni.” A lapunkban megjelent képeket ő nézhette meg legelőször a lehuzás alkalmával, s ha egyik vagy másik képiünk megtetszett neki, azt aztán gyermekii örömmel hosszasan szemlélgette. Temetésén, mely f. hó 7-én volt, nyomdászársai nagyszámúval voltak jelen. Aldás hamvait!

+ (*Haláladás*), Técsői Mórizez Péter, Mármarosmegye egykori buzgó képviselője s több ízben országgyűlési követe, Debreczenben, élte 71-ik évében meghalt. Nyugodjék békevel!

1. Az egész színházi személyzetet (a színházi gazdát és pénztárnokot kivéve) 6 fogadná és bocsátaná el. A színháztagok hónapi fizetéseiik kiszabását egészen rá kellene bízni, csupán az általános hónapi vagy évi személyzet-fizetés mennyiségét kellene szorosban a választmányának meghatározni.

II. Játékrend (repertorium) készítésében, új művek választásában, diszitmények, öltözetek meghatározásában sat. teljes hatalmat.

III. A színházi törvények készítésében szintén és a vétségek megbüntetésében minden idegen befolyás és superrevisorium forum nélkül, kivéve a törvényhatóságokhoz tartozókat.

IV. Pénztárért nem kellene felelőnek tenni az igazgatót, de kérdés esetében tartoznék utalványai helyességét okokkal igazolni.

Mellé ajánl Bajza még egy gazdát, ki a számadásokat vinné, a pénztárt őrzéni, bevásárolna, a színház anyagi kellékeire felügyelne, de az igazgatónak alárendeltje volna.

Bajza mindezt javasolta, midőn még országgyűlés csak minden harmadévben tartatott. S valóban okszerűen, mert három év alatt egy minden ellenőrség nélkül működő rossz igazgató az intézetet mind szemleileg, mind anyagilag tökéletesen tönkre teheti. Három évi időszakra az igazgató mellé ellenőrző bizottság is kell; de most, midőn országgyűlés minden évben lesz, az én meggyőződésém szerint, a megválasztott bizottságra csak a színház első szervezését, a szükséges utasítások elkészítését, s a jövő év budgetének meghatározását kellene bízni; hatásköre azontúl rögtön és végkép megszűné.

De ugyanekkor választandó lenne az országgyűlés által egy igazgató, ki az igazgatás ügyeit rögtön átvévé, felelősséggel és számadással magának az országgyűlésnek tartoznék, mely ezen hatalmát, egy minden ülés-szakban külön megválasztandó bizottság által utólagosan gyakorolná. Ezen bizottság az igazgatót a multakra nézve megszámloltatván, s az eredményről jelentést tévé: az országgyűlés az igazgatót vagy továbbra is megerősíténi, vagy helyette mást választana.

Ezen eljárás által az igazgató szabad kezét nyerve, minden beavatkozástól és fondorlattól megmentetnék; s mégis sokkal szigorubb és részrehajlatlanabb bíráló-testület ítéletének vettetnék alá, mint különben. A rossz igazgató feje föltt ezen utólagosan kinevezett bíráló-testület egy láthatatlan Damoklesz kardja volna.

Midőn ezen bizottság a mult év számadásait, s a művészi jelentéseket megvizsgálná, ugyanakkor az igazgató által előterjesztett jövő évi előleges költségvetést (budget) is megbirálná és meghatározná, s az igazgató csak ennek körében mozoghatna, minden túlhágásról szoros felelősséggel tartozván.

A legfőbb biztosíték azonban az igazgató egyéniségében fekszik, s a valódi siker annak szerencsés megválasztásától függ.

Az ily igazgató legyen:

1. Becsületos magyar ember, a ki ez országos nemzeti intézet valódi céljait érte s; mi nem más, mint a magyar nyelv, irodalom és nemzetiség fejlesztése a szinművészet által.

2. Kiművelt jó ízléssel birjon, s ennek már jeleit is adta legyen.

3. Nemcsak az összes dramai irodalmat, de különösen a magyart igen jól kell ismernie.

4. A színházi és szinművészeti ügyekben általánosan, s a magyarban különösen avatott legyen, azaz; műértő, szakavatottnak kell lennie.

5. Legyen tehát tevékeny, szorgalmas, munkaszkokott; szóval: tekintély legyen az ész, becsületesség, hazafiság, műértelmiség, műveltség, szorgalom és rendszeret.

Ha az opera és dráma el nem választatnék, minthogy operát is kell igazgatnia, e részben is jártassággal, jóízléssel és tapintattal kell birnia.

Azokban, minthogy alig hihető, hogy oly egyén találkoznék, ki drámai, szinészeti és operai tekintetben egyiránt szakavatott műértő legyen; mindenesetre szükségesebb és el nem engedhetőbb tulajdonság az elsőbbséki szakismeret; mert az operák különben is külföldről, az ott már kivított siker után hozatnak meg, és szereposztásuk annyira határozott, hogy az igazgató e részben jóformán nem is tévedhet; míg ellenben drámai és szinészeti ismeretek nélkül közvetlen igazgató nem is képzelhető.

Ha az igazgató időközben meghalna, ideiglenesen mást, a legközelebbi ülés-szakban működött bizottság választana.

A többi a megválasztandó igazgató szervező és kezelő (administráló) képességét igényli.

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok

1861. évi második félévi folyamából

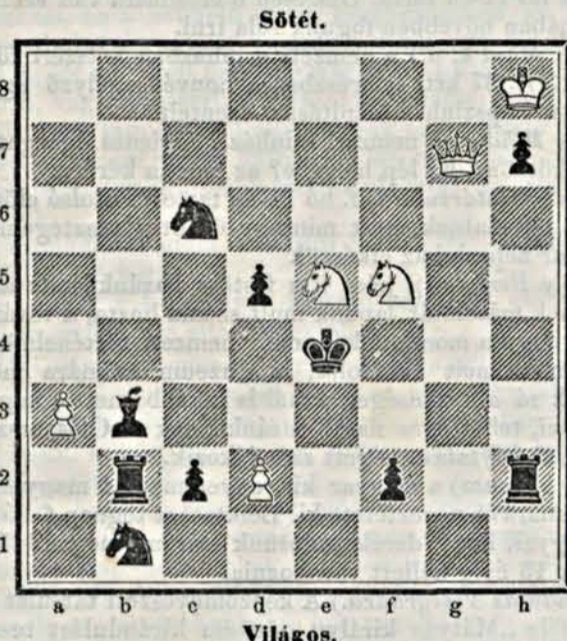
teljes számu példányokkal folyvást szolgálhatunk.

Előfizetési ár: félévre 5 ft.

Csupán a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft. — Csupán a Politikai Ujdonságokra félévre 2 ft. 50 kr.

SAKKJÁTÉK.

81-ik sz. feladvány. — Weisz A. J. tanártól (Budán).

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

A 76-ik sz. feladvány megfejtése.

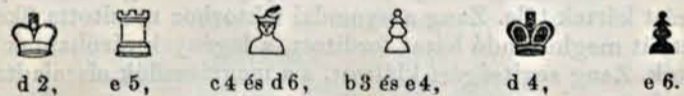
(Willmers Rudolftól.)

Világos.	Sötét.	Világos. A)	Sötét.
1) V c4 - f7	K g5 - f4 A)	1)	F e7 - f6 :
2) H f6 - g4 †	K f4 - g3 :	2) V f7 - h5 : †	K g5 - f4
3) V f7 - h5 :	F e7 - h4	3) H g3 - f1	F a4 - d7
4) V h5 - e5 : †		4) g2 - g3 †	

Helyesen fejtették meg. Veszprémben : Fülöp József. — Lessen : báró Mészéna István. — Pesten : Cselkó György. — Kta-Kürtösn : Csemiczky Károly. — Bécsben : Gold Samu. — Poroszlón : Nyilas Alajos. — B-Ujvárosban : Kovács Lajos. — Parabutyban : Rothfeld József.

Rövid értesítések. Többek óhajtásának tesztünk eleget, midőn a diagrammon hozott nehezebb feladványokon kívül, ezentúl kezdők számára, időről időre könnyű és csinos apró feladványokat is közlünk. Ez által egy részt mulatságot akarunk szereztetni azoknak, kik nagyobb jártasságot igénylő feladványainkkal mindig megbirkózni képtelenek; más részt sok beüdvölt csinos apró feladványt óvunk meg az elvesztéstől, melyeket diagrammra tenni különben talán könnyűnek találunk volna. Ezeket külön számozzuk, megfejtéseiket átvizsgáljuk, sőt utbaigazításával is szivesen szolgálunk: de magától értendő, hogy megfejtőik neveit közzétenni fölöslegesnek találjuk.

I. Feladvány. — Cs., P. és W.-tól (Pesten).

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

Színházi napló.

Péntek, jul. 5. Előszőr : „Egy csésze tea”. Vigjáték 1 felv. *Nuiter* és *Derlay* után francziából fordítva. „Apát keres”. Vigjáték 2 felv. Irta *Scrib*e. et comp. Ez utóbbi, melynek előadásáról több jót mondhatunk, mint magáról a műről, eléggé ismeretes a közönség előtt. Az „Egy csésze tea” félreértésen alapuló csinos kis vigjáték, melynek egyszeri megnézését senkinek bánja meg. Meséjét néhány szóba foglalhatjuk. Egy szegény hivatalnok, hiteltelző elöl menekülő, egy kocsiába ugrik, mely történetesen egy bárói család tulajdona. A hivatalnok eképp a bárók lakására jut, hol őt a báróné, férjét féltékenységre ingerlendő, gróf urnak czimezzeti (mellesleg legyen mondván, mi kopott ruhája után nem mertük volna grófnak tartani) s vele jó ismerősként bánik. Erre a báróban csakugyan felébred a féltékenységre, a miből sok mulatságos jelenet támad, míg végre a csomó a férj megnyugtató-sára oldatik meg. A szegény hivatalnokot Szerdahelyi igen jelesen személyesítette. Prielle Cornélia is kitünő báróné volt, ily szerepeket ő ritkítja párját. Lendvai is jól adta a bárót.

Szombat, jul. 6. *Stéger Ferencz* második föllépteül : „*Ernani*.” Opera 4 felv. *Verd*itől. E napra az „*Alvajáró*” volt hirdelve, de Hollós-L-né elrekedése következtében elmaradt. *Stéger* ma is nagy tetszést nyert, habár hangján némi fátyolozottság még folyvást észrevehető.

Vasárnap, jul. 7. „*II. Rákóczy Ferencz fogsága*.” Eredeti dráma 5 felv. *Szigligeti*től. Pater Knitteliust ma Szigeti helyett Szerdahelyi, sok humorral adta; legfőbb hangja ellen tehetnének kifogást, mely csak akkor lehetett pater Knitteliúsé, a midőn még primi anni klerikus volt. Ezenkívül még más szereposcerék is történtek, (igy Rákóczyt Lendvai, Zrinyi Ilonát

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv**. — Nyomatja **Landerer és Heckenast**, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten 1861.

Komlóssy-K-né, Hesseni Amáliát Szigligeti Anna, Beresényit Szigeti adta); de nagyrészt nem az előadás előnyére. A nagyszámú közönség oly jól érezte magát az előadás alatt, mintha azt publikálták volna ki a színpadról, hogy megadták Bécsben a független magyar miniszteriumot, még a hadügyit is!

Hétfő, jul. 8. „*Szerelmes ördög*.” Ballet 5 felv.
Kedd, jul. 9. *Stéger Ferencz* harmadik föllépteül : „*Tell Vilmos*.” Opera 3 felv. *Rossini*től.

Szerda, jul. 10. Előszőr : „*Ném alszik*.” Eredeti vigjáték 1 felv. Irta *Ozoray Árpád*. Ezt követte : „*Egy csésze tea*.” Franczia vigjáték. 1 felv. A „*Ném alszik*” apró kis dramatizált adoma, elég valószínűséggel, de elég könnyűséggel és kevés untató tulajdonsággal is, a mi az e téren először próbálkozó szerzőnek teljes becsületére válik. A tartalom röviden ez : Egy jurista kibékülvén otthon atyjával, ki megígérte, hogy adósságait kifizeti, vissza jön Pestre. Egy más jurista pajtásához száll, kinek anyja is, nővére is van. De nem sokára utána jön egy zsidó hitelező s egy törvényszéki szolga is, hogy az adóssok börtönébe kísérjék. A megszorult fiatalember jól tartja a zsidót emancipacionális ígéretekkel s kéri, ne lármazzon olyan nagyon, mert a szomszéd szobában neje alszik. Tehát megházasodott? — Meg hát. — Kit vett el? — Kenderessy Euláliát. — Erre a jó hangzású firmára megadja magát a zsidó s elkotródik. Igen de a házassági fillentést meghallotta a szomszéd szobából a leselkedő házi kis lány s kész a veszedelem. Elpanaszolja anyjának, bátyjának — dühbe jön az egész familia s a szegény fiúnak még az élete is kockán forog — míg persze minden kiderül szépen, mint mi azt ott azon a szűk zártszéken már régen tudtuk. — A párbeszédék élénksége s a mű elég gyors menete élvezhetővé tévük a darabot, úgy hogy még a szerző is hivatott. — Egyet kérünk. Hagyják ki azt az unalmas zsidó emancipacionális vezérczikket. Nem oda való azok, és nem igen épületes dolgok. Akkor beszéljen majd az öcsémuram oly szép és igaz phrasisokat, ha majd kifizette a zsidónak ama 2000 frot, hanem addig ne hetvenkedjék olcsó hazafisággal.

Csütörtök, jul. 11. „*Gauthier Margit*.” Franczia dráma. Irta ifj. *Dumas Sándor*.

Szerkesztői mondanivaló.

2708. **Andrásfalu.** M. B. „Az osztályrészt” című művet nem kaptuk.
2704. **1861. maj. 5.** Költői léleknek mákszemnyit nyoma sincs. Micsoda száraz próza ez p. o.

„Ily és ezer más efféle
Rögeszmekkel bajol a nép,
Jövőjétől vissza retten
És a kétség terére lép.”

A ki így ír, abból még tán lehet valaha igen tisztességes tiszteltbeli aljegyző, de poeta — alig.

2705. **L. Komárom.** V. M. Ámbár méltóbban megilletné a név, de azért nem *boltyóg* (planéta) az, hanem *üstökös* (cometa), a mi között nagy a különbség. A csillag-szok nem várták most e vendéget, hivatalnól jött. A mit majd kiokoskodnak s kitudnak róla, mi is el fogjuk mondani olvasóinknak.

2706. **Versecz.** K. M. Kivánatát szivesen teljesítettük.
2707. **Körös-Ladány.** S. M. Sziveskedjék ön összehasonlítani a P. U. tudósítását a „P. Ll.” jul. 2-i számában közölt tudósítással. Nálunk is a *taoai* júliusi-vásár van említve. Az *idei* Medard-vásáron a kényireti gypju 6—10 fton drágábban kelt, mint a most lefolyt gypjuvásáron. S ebben igaz van önk.

2708. **Pozsony.** Dr. B. L. A derék küldemény e számra későn érkezett. A metsvények nem készülhettek el. A folytatást mielőbb kérjük.

2709. **Pest.** T. Béla. Személyes találkozásra óhajtunk módot és alkalmat. Reméljük ennek jó eredményét a kölcsönös felvilágosításra nézve.

2710. **Pest.** K. L. A személyesen átadott cikk lapunk körét mégis túlhaladja. Rendelkezésre áll.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold-kelet nyug.	
			6. p.	6. p.		6. p.	6. p.
Julius	Julius	(ó)	6. p.	6. p.	Ab R.	6. p.	6. p.
14 Vasár.	F 8 Bonav.	F 7 Cyr.	2 A3 Sar. B.	4 19	7 53	7	11 50 10 33
15 Hétfő	Apostol. oszl.	Baldin	3 Jézint	4 20	7 51	8	1 19 11 0
16 Kedd	Karmelb. BA.	Faust v.	4 Andreás.	4 22	7 50	9 B. pl.	2 40 11 34
17 Szerda	Elek. Gonov.	Elek	5 Athanaz r.	4 22	7 50	10 (teeg.)	3 58 * *
18 Csütör.	Arnold p.	Arnold	6 Tamás	4 23	7 49	11	5 7 0 16
19 Péntek	Paul. Vincez	Arsen.	7 Prokóp	4 25	7 48	12	6 6 1 11
20 Szomb.	Illés pr. Aur.	Áranyka	8 Pongrácz	4 26	7 46	13 44. S.	6 54 2 16

Holdnegyed : ☾ Első negyed 15-én 4 óra 2 perczkor reggel.

TARTALOM.

Ricasoli (arczkép). — Zajgva bácsi. A. — Zápolya János király II. (folyt.) *Kövér Mihály*. — A Vatikán Rómában (képpel). — A vasipar hazánkban. *Szontagh Pál*. — A gömörmegeyi garan-völgyi vasgyárak (képpel). — Hogyan támadt és miből áll a mi földünk? (vége). *Berky Gusztáv*. — *Tarház*: A magyar országgyűlés alsóháza. — Irodalom és művészet. — A nemzeti színház ügyében. *Szigligeti* javaslatai. Mi újság? Sakkjáték. Színházi napló. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti naptár.

Felölös szerkesztő **Pákh Albert** : (lak. magyar-utca 1. sz.)

29-ik szám.

Nyolczadik évi folyam.

Pest, július 21-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedében 1½ iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 3. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás : magyar-utca 1. szám.)

Vázlatok a magyar viselet történetéből.

Régi magyar hadsereg : I. Gyalogság.

Azon meggyőződésben vagyunk, hogy nem volt érdektelen a magyar olvasóközönség előtt, a mit eddig időszakonként a Vasárnapi Ujság hasábjain a régi magyar férfi- és női-viseletről, a hajdani dísz- és házi-öltözetekekről, rajzokban s rövid magyarázatokkal kísérve közöltünk; sőt azt hisszük, hogy ez egyszerű közlések által némi szolgálatot tettünk az annyira elhanyagolt magyar *jelmez-tannak*, melynek kidolgozása a hazai történettannak, művészetnek és iparnak egyaránt fekszik érdekében. A magyar viselet időnkénti változásai némi fogalmat nyújtnak mind a kor izléséről, mind az ipar fejlődéséről.

Be voltak mutatva, a fentebbi közlemények sorában, a közép-

A magyar viselet történetéből : 1. Mátyás király gyalog lánásai.

A magyar viselet történetéből : 2. Mátyás király gyalog lövészai.

kori magyar hadi öltözet egyes példányai is, azonban csak töredékesen, s inkább csak a vezérek, mintsem a közbírók és a rendes seregek jelmezei.

Ez utóbbi közlés mintegy kiegészítője gyanánt, jelen vázlatunkban néhány adatot szándékozunk felhozni a régi időkben fennállott magyar *hadsereg* öltözetéről, az újabb katonaság egyenruhájáról, azon időnkénti változások érintésével, melyeket a hadtudomány fejlődése s a fegyverek tökéletesbulése idéztek elő.

Bár a magyar lóra termett nemzet volt mindig s harczaiban a lovasság vitte többnyire a főszerepet : ezuttal mégis a *gyalogság-nak* adjuk az első helyet, melynek fontossága a hadviselek fejlődésével mindinkább növekedett. Történetiróinknál olvassuk, hogy legrégibb időkben a magyar hadsereg legnagyobb része lovasságból állott; ezen magyar lovasok voltak azok, kik villámgyorsasággal